

بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و راهکارهای اجرای طرح

شعیب یاری^۱
حبیب محمدنژاد^۲

چکیده

تنظیم و تحدید روابط انسانها به ویژه زن و مرد، از جمله موضوعات با اهمیت و مشترک ادیان توحیدی به خصوص دین اسلام و نیز برآمده از ارزشهای اجتماعی در جوامع گوناگون در طول تاریخ بوده است. **هدف:** هدف این مقاله، بررسی ابعاد و تأثیرات اجرای طرح تفکیک جنسیتی در دانشگاهها بر رشد علمی، تأمین آینده شغلی و ارتقای سطح تربیت اسلامی و اجتماعی دانشجویان است. **روش:** به منظور بررسی ابعاد، پیامدها و راهکارهای اجرای طرح مذکور، از مصاحبه حضوری با ۳۰ تن از اساتید و مسئولان دانشگاهی استفاده شده است. **یافته‌ها:** اندیشمندان مخالف با طرح، بر تقدّم تربیت اسلامی (به جای هر گونه طرحهای آمرانه)، بسترسازی رشد علمی دانشگاهها و کسب مهارتهای شغلی (به ویژه برای خانمها) و مهارتهای اجتماعی دانشجویان تأکید کرده‌اند. در مقابل، صاحب‌نظران موافق با طرح، بر این باورند که مدخل ورود به تربیت اسلامی و زمینه‌سازی برای افزایش روحیه علم‌گرایی دانشجویان، با سازمان‌یابی دانشگاهها به نحو اسلامی - ایرانی (غیر مختلط) محقق می‌شود. **نتیجه‌گیری:** با استفاده از مباحث مطرح شده، ضمن طبقه‌بندی دیدگاهها و تدوین الگوی نظری، سازمان‌یابی بومی دانشگاهها با تأکید بر ارائه امکانات آموزشی برابر و افزایش خدمات مشاوره‌ای و تربیتی به دانشجویان پیشنهاد می‌شود. **واژگان کلیدی:** تفکیک جنسی دانشجویان، رشد علمی دانشگاهها، مهارتهای شغلی و اجتماعی، سازمان‌یابی بومی.

◇ دریافت مقاله: ۹۱/۰۴/۱۹؛ تصویب نهایی: ۹۱/۰۹/۱۱.

۱. کارشناس ارشد پژوهش اجتماعی (نویسنده مسئول) / آدرس: خ انقلاب، بین قدس و وصال، انتهای کوچه اسکو، پلاک ۱۵ /

نمابر: ۶۶۹۷۱۴۵۴ / Email: Shoeyb.yari@yahoo.com

۲. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم پزشکی ایران / Email: chavooshi313@yahoo.com

الف) مقدمه

اهمیت عفاف و حجاب و حفظ حریم روابط زن و مرد در همه ادیان، امری مسلّم و یقینی است. هیچ جامعه‌ای در جهان یافت نمی‌شود که برای پوشش و آرایش ظاهری و نحوه تعامل فرد با جنس مخالف، فاقد آداب و رسوم، قواعد اخلاقی - رفتاری و قوانین و مقررات باشد. این بیانگر آن است که در طول تاریخ حیات بشر و در نقاط مختلف جهان، عفاف به واسطه مصونیت از تعرضات و هتک حرمت نسبت به زنان، کیان خانواده و وجدان عمومی جامعه، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. از دیدگاه اسلامی، عدول از احکام شرعی و روگردانی از ارزشها و هنجارهای اسلامی در همه زمینه‌ها و از جمله ضوابط رابطه بین زن و مرد، حاصل ضعف ایمان به خدا و عدم آگاهی به فلسفه و حدود شرعی اعمال و عقاید مذهبی است. در قرآن چنین بیان شده است که حفظ حریم زن و مرد به برخی نیازهای اساسی انسان، مانند حفظ عفت و شرم (نور: ۳۱-۳۰، ۵۹؛ احزاب: ۶۰-۵۹) و آراستگی، زیبایی و وقار انسانی (اعراف: ۲۶) پاسخ می‌گوید. با این همه، به نظر می‌رسد "کارکرد حفظ عفاف"، امروزه اهمیت بیشتری یافته است.

در طول تاریخ و در نزد ملل و فرهنگهای گوناگون، کسب علم و دانش دارای ارزش فراوان و از مؤلفه‌های رشد و بالندگی کشورها بوده است. مطابق اسناد موجود، ایران دارای سابقه چندین هزارساله در بهره‌مندی از نظام آموزشی در قالب استاد-شاگردی در سه شکل مکتب‌خانه، مدرسه و کارگاه است. نقش آموزش در همه ادوار تاریخی، پاسخگویی به نیازمندی‌های جامعه بوده و همواره از شرایط حاکم بر جامعه الهام گرفته است. رابطه معلم و متعلم در نظام استاد-شاگردی، به نحو مرید و مرادی و طبق مطالبه محیط خانواده و بزرگان قوم بوده و آموزش در اصل، وسیله فراگیری سنتها، ارزشها و فنون تولید و امور نظامی بوده است. بنابر این، پرورش در کنار آموزش، از وظایف و کارکردهای نظام استاد-شاگردی محسوب می‌شده است. (فیوضات، ۱۳۷۲: ۱۱)

۶۲۷ ♦ بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و ...

امروزه نیز در نظام آموزشی کشور، آموزش و پرورش به عنوان دو جزء ملازم در تربیت تعریف می‌شوند. همچنین دانشگاهها دارای نقش مهمی در خصوص تولید و آموزش علم، کسب مهارت‌های شغلی و دارای کارکردهایی چون: کسب مهارت‌های زندگی، هویت‌یابی فردی-اجتماعی، جامعه‌پذیری جنسی و همسرگزینی است. اما شواهدی وجود دارد که در سایه قرابت و اختلاط دانشجویان دختر و پسر در برخی دانشگاهها، مواردی از تخطی و نادیده‌انگاری ارزشها و هنجارهای دینی در حوزه روابط مرد و زن، در داخل و خارج از دانشگاه صورت می‌گیرد. همچنین برخی افراد، از تحصیل در دانشگاههای مختلط امتناع می‌ورزند. بر مبنای نتایج پژوهشی در سال ۸۷، ۳۳/۲ درصد از دانشجویان، اختلاط موجود در دانشگاهها را عامل اصلی تشکیل گروههای دوستی میان دانشجویان غیر همجنس در دانشگاهها قلمداد کرده‌اند (حاجیلری، ۱۳۸۷). از این رو، این احتمال وجود دارد که شکل سازمانی موجود دانشگاهها، در جهت تأمین بخشی از اهداف و انتظارات جامعه در راستای اسلامی‌سازی دانشگاهها و انتقال معانی و ارزشهای دینی به دانشگاهیان نباشد. اما از سوی دیگر، نقش و تأثیر جداسازی دانشجویان دختر و پسر در روند رشد علمی دانشگاهها و فرایند کسب مهارت‌های اجتماعی و ضمانت‌های تأمین اشتغال دانشجویان، تا حدودی نامشخص است. این تحقیق برآن است تا به منظور شناخت ابعاد، ویژگی‌ها، پیامدهای احتمالی و نیز شیوه اجرای این طرح، بررسی‌های موشکافانه‌تری را با بهره‌گیری از نظرات تنی چند از اساتید و مسئولان دانشگاهی صورت دهد.

سؤالات تحقیق

۱. طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان از چه ابعادی مهم تلقی می‌شود؟
۲. آیا عدم اختلاط دانشجویان دختر و پسر در دانشگاهها، بر کاهش میزان مفاسد اخلاقی در بین آنها تأثیرگذار است؟
۳. تفکیک دانشجویان دختر و پسر از چه تأثیراتی بر کارکردهای دانشگاه (رشد علمی، کسب مهارت‌های اجتماعی و توانایی‌های شغلی) برخوردار خواهد بود؟
۴. چه راهکارهایی برای اجرای بهینه طرح تفکیک جنسیتی در دانشگاهها وجود دارد؟

ب) پیشینه تجربی

در تحقیقی به سفارش دانشگاه آزاد اسلامی استان اصفهان در سال ۸۸ دیدگاههای دانشجویان و والدین آنها نسبت به عملکرد آموزشی و پیامدهای تحصیل در دانشگاههای تکجنسیتی استان، مورد ارزیابی قرار گرفت. همان گونه که در جدول ۱ نمایش داده شده، اکثر دانشجویان و به میزان بیشتری والدین آنها، از تحصیل در دانشگاههای غیر مختلط اظهار رضایت کرده، دستاوردهای تحصیلی آن را عمدتاً مثبت ارزیابی کرده‌اند. (کار گروهی، ۱۳۸۸)

جدول ۱: توزیع درصد فراوانی گرایش دانشجویان و والدین آنها درباره عملکرد و کیفیت تحصیل در دانشگاههای تکجنسیتی

میزان گرایش دانشجویان (درصد)			میزان گرایش والدین (درصد)			سؤالات تحقیق
کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد	
-	-	-	۳۲	۰	۶۸	دخالت والدین در انتخاب رشته تحصیلی
-	-	-	۳۴	۳۴	۳۲	انتخاب آگاهانه و با رضایت در دانشگاه تکجنسیتی
۲۷	۰	۷۳	۲۲	۰	۷۸	اطلاع از تکجنسی بودن دانشگاه پیش از انتخاب
۷	۲۷	۶۵	۲	۱۱	۸۶	رضایت از تحصیل در دانشگاه تکجنسیتی
۲	۲۶	۷۰	۱	۱۱	۸۷	احساس آسودگی از حضور در فعالیتهای این دانشگاهها
۴	۳۱	۶۴	۱	۱۰	۸۸	میزان تأثیر دانشگاه تکجنسی بر موفقیت تحصیلی
-	-	-	۱	۱۳	۸۴	میزان تأثیر دانشگاه تکجنسی بر مهارتهای اجتماعی
۸	۲۱	۷۰	۱	۸	۹۰	تأثیر این دانشگاه بر ایجاد فضای سالم در دانشگاه و جامعه
۲۰	۳۳	۴۶	۴	۱۳	۸۱	میزان موافقت با تکجنسیتی سازی دانشگاههای کشور
۱۱	۷	۷۵	-	-	-	اولویت انتخاب دانشگاه تکجنسیتی

در تحقیق *اعظم آزاده* (۱۳۸۷) با عنوان «دستاوردها و نتایج جداسازی دانشجویان دختر و پسر: بررسی موردی دانشگاه الزهرا (س)، امام صادق (ع) و دانشگاه شهید بهشتی» که به سفارش نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها انجام شده است، دو نظام آموزشی تکجنسیتی و دو جنسیتی، به منظور شناسایی امتیازات و کاستیهای آموزشی و پژوهشی و نیز هویت شکل گرفته از طریق این سیستم، مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. بنابر یافته‌های تحقیق، در مقایسه با سایر دانشگاهها، دانشجویان الزهرا دانشگاه خود را در سطوح

بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و... ♦ ۶۲۹

آموزشی پایین‌تری می‌بینند و رتبه علمی پایین‌تری را داده‌اند. در رابطه با کیفیت خدمات مدیریتی و اداری، با اینکه میانگین آن نزد دانشجویان در سطح متوسطی است، اما میزان آن نزد دانشجویان دانشگاه الزهرا کمتر از حد متوسط است. دانشجویان دانشگاه الزهرا اعتقاد دارند که دانشگاه‌شان در فراهم آوردن فرصتهای علمی، پژوهشی، ادامه تحصیل و فرصتهای اجتماعی مانند ازدواج، اشتغال و حتی منزلت و موقعیت اجتماعی، ناموفق است و اکثر آنها دانشگاه دو جنسیتی را موفق‌تر ارزیابی کرده‌اند و به همین میزان نیز علاقه‌مند ادامه تحصیل در دانشگاه دو جنسیتی‌اند. این درحالی است که دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی؛ به تفاوت زیاد در بین این دو نوع دانشگاه قائل نبودند و دانشجویان دانشگاه امام صادق، دانشگاه تک‌جنسیتی را از هر لحاظ برتر از دانشگاه دو جنسیتی می‌دیدند. بنابر این، به نظر می‌رسد ارزیابی دانشجویان دانشگاه الزهرا از دانشگاه تک‌جنسیتی دخترانه در قیاس با دو دانشگاه دیگر، نه از طریق وضعیت عینی آن، بلکه بیشتر به واسطه ذهنیت پیش‌دورانه و برداشت قالبی از محیط و اجتماع زنانه شکل گرفته است که در کل جامعه به وجود آمده و با حمایت برخی ارزشگذاری‌ها بدان دامن زده می‌شود. (اعظم آزاده، ۱۳۸۷)

ج) مرور مفهومی

در این بخش تلاش می‌شود تا روایت تاریخی از دیدگاهها و نظرات صاحب‌نظران مختلف به عنوان نظریه‌های بنیادین^۱ (فلیک، ۱۳۹۰: ۶۶) پیرامون طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان ارائه شود. گفتنی است جزییات این طرح در زمان حیات امام خمینی (ره) در شورای عالی انقلاب فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته و کلیات و جزییات آن در سنوات گذشته و تحت عنوان قانون ۱۲۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب شده است. آنچه در مقدمه می‌بایست بدان اشاره کرد این است که ارزشهای مورد وفاق جامعه، بسته به نیازی که نسبت به آنها احساس می‌شود، تثبیت شده، مورد اهمیت قرار می‌گیرند. کنشگران جامعه دارای نیازهای گوناگون با میزان شدت و ضعف متفاوتند. حال با اتکا به مرجع و منشأ نیازها

1. Substantial Theories

از سویی و تعیین منابع ارضای متناسب با آنها از دیگر سو، نگرشهای مختلفی در بین افراد جامعه به ویژه نخبگان سیاسی و فرهنگی وجود دارد. در موضوع مطالعه حاضر، افراد مبتنی بر پیش فرضهای خود نسبت به جایگاه زن، حدود و جایگاه علم و اخلاق، میزان اتقان دینی موضوع اختلاط، به ارائه ارزیابیها و راهبردهای مختلفی می‌پردازند که در اینجا به نظرات آنها، متناسب با هر یک از مؤلفه‌های ذکر شده اشاره می‌شود.

اساساً دو نگرش در تعریف و تلقی از جنس زن وجود دارد؛ یا زنان، جنس برابر با مردان از حیث حقوق و برخورداریهای اجتماعی در عین وجود تفاوتی در ویژگیها و امتیازات مخصوص به هر یک تصور می‌شوند، یا جنس دوم، پست و مادون مردان که از حیث حقوق انسانی و تواناییهای بشری در سطح نازلتری قرار دارند. در این صورت، زنان از حق تحصیل و کسب مهارت‌های گوناگون و برخی مواهب اجتماعی محروم خواهند بود، حضور پررنگ و جدی در جامعه نخواهند داشت و لذا برنامه‌ریزیهای مدوّن و پیچیده‌ای برای مشارکت اجتماعی آنان تدوین نخواهد شد. همانند کشور عربستان که زنان از حق رأی، رفتن به قبرستان، ورود به عرصه فعالیت‌های سیاسی، رانندگی، حضور در کلاسها و جلسات سخنرانی و... محرومند و تمایل به حذف هر چه بیشتر آنان در حوزه‌های گوناگون وجود دارد. در این طرز تلقی، هدف از تحصیل خانمها بیشتر به عنوان یک ارزش فی‌نفسه یا به منظور توانمندسازی زنان برای خودکفایی در انجام امور مختص به خودشان یا در برخی موارد حتی نوعی سرگرمی خواهد بود. اما در صورت تلقی اول، باید شرایط و فضا برای حضور زنان در عرصه‌های مختلف با اتکا بر ارزشها، نیازها و دستاوردها فراهم شود. از حیث نوع اعتقاد به حدود و جایگاه علم و نسبت آن با اخلاق، دو نوع رویکرد در میان نخبگان و صاحب‌نظران وجود دارد.

در رویکرد نخست، با وجود ارج نهادن به سنتها، آداب و رسوم و حتی آموزه‌های دینی، در اتخاذ سیاستهای فرهنگی، به پذیرش و نیاز مردم و همچنین رفع نیازهای مادی یا نتیجه عملی آن توجه می‌شود. در واقع؛ ارزشهای یک جامعه را تا وقتی به عنوان ارزش ارزیابی می‌کنند که عمده کنشگران اجتماعی آنها را ارزشمند تلقی کنند. از این منظر، مسئله

۶۳۱ ◆ بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و ...

اجتماعی، تفاضل میان وضعیت موجود با وضعیت مطلوب از دیدگاه اکثریت مردم تعریف می‌شود نه از نقطه نظر آموزه‌های دینی. از آنجا که در این رویکرد، اولویت در اهداف و سیاستگذاری‌های آموزشی و پژوهشی، به تولید علم و پیشرفت تحصیلی اختصاص دارد، پیروان این رویکرد تنها در صورتی خواستار انجام این طرح خواهند بود که زمینه‌ساز رشد علمی دانشجویان دختر و پسر و اساتید دانشگاه شود (زیباکلام، آل بویه، امینی و...، ۱۳۹۰). همچنین آنها تأکید دارند که تأثیرات تفکیک جنسیت در دانشگاه، بر مؤلفه‌های مرتبط با فضای دانشگاهی مورد بررسی قرار گیرد. اندیشمندان در این رویکرد نظری را می‌توان «علم‌گرا» نامید.

در رویکرد دوم ضمن پذیرش ارزشها، اگر چنین تصور شود که موانع موجود قابل رفع است و امکان عملیاتی ساختن دستورات مبتنی بر گزاره‌های فرهنگی در نهایت وجود دارد، تقاضا برای اجرا وجود خواهد داشت. بدین سبب در این دیدگاه، ارزشها، فی‌نفسه ارزشمند و بایسته ارج نهادن و مطالبه‌اند. این رویکرد را «اخلاق‌گرا» نام می‌نهم. صاحب‌نظران در این رویکرد، ضمن ارج نهادن به جایگاه و نقش علم، قائل به لزوم تمسک به آموزه‌های ایدئولوژیک جهت برون‌رفت از چالشهای اخلاقی و پیشرفت همه‌جانبه‌اند. آنها بر پایه مستندات در باب رفتارهای خلاف اخلاق بعضی از دانشجویان در دانشگاههای مختلط، چنین استدلال می‌کنند که در صورت عدم وجود اختلاط در دانشگاهها، عوارض ناشی از آن و احتمال بروز چنین عواقبی کاهش خواهد یافت.

اخلاق‌گرایان، بسته به ماهیت نقطه نظر فقهی (دینی) نسبت به موضوع اختلاط خانمها و آقایان و نیز سطح انتظاراتشان از فضای فرهنگی و ارزشی دانشگاه، نسبت به شیوه اجرای طرح از انگیزه و اولویت‌دهی متفاوتی برخوردارند.

دسته‌ای با اختلاف نظر در ابتدای دینی این طرح، آن را صرفاً به عنوان راه حلی برای کاهش مفاسد اخلاقی در بین برخی از دانشجویان در نظر می‌گیرند. این گروه از اندیشمندان، در صورت احراز تأثیرات مضاعف دیگر طرحها بر کارکردهای دانشگاه (رشد علمی، مهارتهای شغلی و اجتماعی)، به مطالبه آن خواهند پرداخت (به عنوان نمونه، طرح

بومی‌گزینی دانشجویان و ایجاد دانشگاه‌های مجازی). آنها معتقدند که دانشگاه محل اجتماع دانشجویانی است که به خرده‌فرهنگ‌های گوناگون تعلق دارند و نمی‌توان به سادگی یک سبک زندگی خاص را برای همه افراد و گروه‌ها طراحی و تحمیل کرد. همچنین بر این باورند که تربیت اسلامی دانشگاهیان، که از اولویت برخوردار است، صرفاً با این طرح یا طرح‌های مشابه حاصل نخواهد شد. راهکارهای پیشنهادی آنها متأثر از دشواری‌های اجرایی طرح و مخالفت افکار عمومی دانشگاهیان، عمدتاً اجرای این طرح به نحو اختیاری، در دانشگاه‌های خاص و با اعطای مجوز به دانشگاه‌های جدید و حداکثر، تفکیک در دانشکده‌ها، کلاسها یا برخی از رشته‌های تحصیلی است (نمایندگان مجلس: عباسپور، کواکبیان، سلیمی و...، مسئولان و اساتید دانشگاه: گنجی، زینالو، شجاعی فرد، نمایندگان دولت دهم: احمدی نژاد، وحید دستجردی، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱). این دسته از متفکران را می‌توان با عنوان «واقع‌گرا» شناخت.

در مقابل، دسته دیگر، طرح جداسازی دانشجویان دختر و پسر را به عنوان یک امر فی‌نفسه مطلوب و برخاسته از آموزه‌های دینی مطرح می‌کنند (آیات عظام: مکارم شیرازی، صافی گلپایگانی، علوی گرگانی؛ نمایندگان ولی فقیه و ائمه جمعه: مجتهد شبستری، علم‌الهدی، استادی و... و حجج اسلام: مقتدایی، راشد یزدی، قرائتی و...، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱). این گروه از نخبگان، اجرای این طرح را ضروری و لزوماً فراگیر و صرفاً وابسته به وجود امکانات عملیاتی و اجرایی می‌دانند. آنها بر این باورند که دانشگاه باید دقیقاً بر ارزشهای دینی مبتنا یافته و در این زمینه به عنوان یک سازمان علمی-فرهنگی، الگو و سرآمد باشد (بیانیه بسیج دانشجویی و اساتید، مسئولان و اساتید دانشگاه: رحیم‌پور ازغدی، فولادوند، امانی، و نمایندگان مجلس: مطهری، بنایی، آشتیانی و...، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱). از این رو، اظهار می‌دارند که با راهکار پیشنهادی دسته اول اساساً تفکیک جنسیتی محقق نمی‌شود. شیوه اجرایی مورد نظر این دسته از اندیشمندان، اجرای تعمیم یافته طرح به کلیه دانشگاه‌ها، خواه با تفکیک ایام هفته یا تفکیک دانشگاه‌هاست. این دست از صاحب‌نظران را «آرمان‌گرا» می‌توان نامگذاری کرد.

د) روش‌شناسی تحقیق

از آنجا که تاکنون طرح تفکیک جنسی دانشجویان دختر و پسر در دانشگاهها به صورت گسترده و به نحو تام آن (مبتنی بر انتخاب واقعی دانشجویان) اجرا نشده، روش بررسی ابعاد و پیامدهای احتمالی آن در این تحقیق، مصاحبه عمیق نیمه‌ساخت‌یافته با ۳۰ نفر از اساتید حوزه و دانشگاه و نیز مسئولان دانشگاهها، به عنوان افرادی که اکثر آنها از تجربه زیسته در فضای دانشگاهی برخوردار بوده و نسبت به زمینه‌های موضوع تحقیق و نیازهای دانشگاهیان آگاهی دارند، است. شیوه نمونه‌گیری اتخاذ شده در مطالعه حاضر بر اساس شیوه تعیین پیشینی ساختار نمونه است (فلیک، ۱۳۹۰: ۱۳۵) که مبتنی بر توزیع هدفمند از معیار نقش دانشگاهی (عضو هیئت علمی در رشته‌های مختلف، استاد معارف اسلامی دانشگاه، مسئولان دانشگاهی و مسئولان نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاهها) و نیز تنوع عقاید، در دو دسته دانشگاههای سراسری و آزاد اسلامی شهر تهران بوده و با توجه به اینکه نتایج مصاحبه از افراد بیست و پنجم تا سی‌ام تکرار یافته‌های قبلی بود، در نتیجه به دلیل اشباع نظری پیرامون موضوع تحقیق، به همین تعداد مصاحبه اکتفا شد. اعتبار تحقیق بر پایه اعتبار ارتباطی است (محمدپور، ۱۳۹۰؛ فلیک، ۱۳۹۰) که داعیه‌های معرفتی متنوع در مصاحبه‌ها عنوان شده‌اند و در واقع؛ از طریق استدلال افراد مصاحبه‌شونده تعیین شده است. پایایی داده‌ها به منزله معیار ارزیابی کیفیت تحقیق بر اساس رویه تحقیق^۱ (فلیک، ۱۳۹۰: ۴۱۲) از طریق آموزش مصاحبه‌گران و نیز استاندارد کردن و یکپارچه‌سازی یادداشتهای پیاده کردن متن مورد اهتمام قرار گرفته است. تحلیل داده‌ها متناسب با نوع تحقیق حاضر، با شیوه خوانش نظری (کرسول، ۱۳۹۱؛ فلیک، ۱۳۹۰) از طریق واکاوی نظری مصاحبه‌ها و انعکاس تعلقات نظری انجام شده است.

ه) یافته‌های تحقیق

در این بخش، دیدگاههای صاحب‌نظران نسبت به ابعاد و پیامدهای احتمالی طرح تفکیک جنسیتی، در قالب دو گروه موافق و مخالف طرح ارائه می‌شود. امکان ملاحظه

راهکارها و تحلیلهای متشکته و گوناگون در این بخش وجود دارد که دلیل آن، وجود پیش‌فرضها و نگرشهای مختلف و در برخی موارد متضاد اساتید نسبت به این طرح، حتی در میان یک گروه از اندیشمندان است.

۱. دیدگاههای مخالفان طرح

یک) وجه مسئله‌ای طرح تفکیک جنسیتی

عدم کفایت ادله دینی پشتیبان طرح

- وجود شک در ابتدای طرح بر آموزه‌های دینی به واسطه وجود تشکته آرای علما نسبت به این طرح.
- احتمال ایجادگرایش به انزواطلبی و رهبانیت (پدیده مذموم دینی) با حذف اختلاط در دانشگاهها.
- لزوم توجه و تأکید توأمان به وظایف دینی به موازات پیامدهای انجام آن، به دلیل وابستگی این دو به همدیگر و بدین رو، احساس وظیفه نسبت به اجرای این طرح صرفاً در صورت ارزیابی مثبت از نتایج.
- وقوع عمده مفاسد اخلاقی موجود در بین دانشجویان در فضاهای غیر دانشگاهی (مانند کوه و...) و عدم توان بسترسازی این طرح جهت کمینه ساختن روابط نامشروع در میان دانشجویان؛ به ویژه با اتکا به وجود روابط ناهنجار اخلاقی در محیطهای شهری و حتی دبیرستانهای پسرانه و دخترانه.
- افزایش احتمال گرایش دانشجویان دختر به فساد اخلاقی با ایجاد شرایط سخت‌تر برای ورود آنها به دانشگاهها در سایه اجرای طرح و در نتیجه، دشوارتر شدن فرایند تربیت دینی جوانان.

مخالفت افکار عمومی

- واکنش منفی، ایجاد فضای بدبینی، تشویش اذهان و لوث کردن مسئله در صورت مطرح کردن این طرح در جامعه و حتی در میان برخی از خانواده‌ها و افراد

بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و... ♦ ۶۳۵

متدین، به دلیل سیر فرهنگی دو دهه اخیر جامعه به سمت جوامع مدرن غربی و افزایش احتمال شکست طرح به واسطه عدم مشارکت و پذیرش اجتماعی و نیز عدم امکان انطباق سبک زندگی کل دانشجویان با شیوه بخشی (احتمالاً اندک) از مردم (مانند تجربه تحصن در تأسیس دانشگاه فاطمیه، لایحه خانواده و... عقب‌نشینی دولت).

- وجود گرایش فزاینده جوانان برای ورود به دانشگاهها و امکان تکمیل ظرفیت سریع دانشگاههای جدیدالتأسیس (ولو تک‌جنسیتی) و عدم مقبولیت و اعتبار این معیار برای سنجش میزان اقبال دانشجویان نسبت به این طرح.
- احتمال ابراز عمده مخالفتها از جانب دختران به دلیل سایه انداختن فضای زنانه بر دانشگاههای آنها و بروز اختلال در روند رشد علمی، تأمین آینده شغلی (مبتنی بر نمونه فراخوان شغلی پیشین وزارت نفت از کلیه دانشگاهها جز دانشگاه الزهرا) و حتی موجبات تأخیر در ازدواج آنها.

دو) اولویت داشتن رشد علمی دانشگاهها:

- ضرورت اهتمام ویژه برای افزایش میزان قوت و جذابیت دانشگاهها به خاطر کاهش انگیزه پسران به کسب علم و کاهش ارزش علم نسبت به کسب ثروت و عدم وجود ارزیابی مثبت از قرنطینه کردن دانشجویان به عنوان راهکاری برای افزایش رشد علمی دانشگاهها.
- کاهش میزان بهره‌وری علمی دبیرستانها با وجود تک‌جنسیتی بودن آنها.
- دشواری اتخاذ تصمیم راجع به این طرح به دلیل عدم وجود نتایج تحقیقات علمی نسبت به بررسی تأثیرات این طرح بر متغیرهای مهمی چون: رضایت از پیشرفت تحصیلی، احساس آزادی در فعالیتهای کلاسی، رضایت از ارتباط با اساتید، احساس آزادی در اجتماعات دانشجویی، روحیه تعاون بین دانشجویان، کیفیت پوشش ظاهری، رعایت مسائل اخلاقی، انگیزه تحصیل، میزان فعالیتهای جمعی، برقراری نظم، افسردگی درون‌گروهی و... .

- خطرساز نبودن اختلاط دانشجویان با تحقق موفقیت‌های علمی و بسترسازی فعالیت‌های پژوهشی دانشجویان، مبتنی بر گزارش‌های دریافتی از تعلق بیشترین میزان مفاسد اخلاقی به دانشجویان رشته عرفان و ادیان (به واسطه حجم کمیته فعالیت‌های علمی) و اختصاص کمترین میزان به رشته‌های فنی و مهندسی به دلیل وجود فرصت‌های کمتر برای ورود به مسائل غیر اخلاقی (در این زمینه اظهارات رئیس سابق دانشگاه صنعتی شریف، مبنی بر اینکه «تفکیک جنسیتی دانشگاهها اصلاً مسئله دانشگاه شریف نیست، بلکه مسئله‌ای مربوط به سایر دانشگاههاست»، در خور توجه است).
- اشتراک جنسی استاد و دانشجو پس از اثبات و اطمینان از حصول پیشرفت‌های مورد نیاز علمی دانشگاهیان و عدم وجود نتایج تحقیقات معتبر در این زمینه.
- محرومیت از دیدگاه‌های گروه دیگر (مردان یا زنان) از حیث معرفتی، در دانشگاه‌های تک‌جنسیتی به ویژه در دانشجویان دختر در مقطع کارشناسی ارشد، به واسطه عدم امکان بهره‌برداری علمی از اساتید مرد به عنوان استاد ره‌نما و بروز احساس محرومیت نسبی و نارضایتی در آنها.

سه) تقدّم تربیت اسلامی

- ضرورت برنامه‌ریزی جامع بلندمدت و به دور از برخوردهای واکنشی، برای ممانعت از گسترش فساد، با وجود حاکمیت کنونی ماهواره‌ها، اخلاق اشرافی، مصرف‌گرایی و... در جامعه به همراه اثرات سوء تربیتی آنها از دوره کودکی تا سنین جوانانی.
- توجه مقتضی بر اصلاح مدیریتی دانشگاهها (مثلاً در عدم پذیرش اساتید بر مبنای پارتی‌بازی)، اسلامی‌سازی علوم (جلوگیری از تدریس صرف نظریات ترجمه شده و القای اندیشه‌های غربی به دانشجویان) و اصلاح اساتید (که در برخی موارد از حیث عدم پایبندی به موازین ارزشی، گوی سبقت را از دانشجویان ربوده‌اند) جهت مبادرت به تربیت اسلامی دانشجویان.

بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و... ♦ ۶۳۷

- حفظ دستاوردهای انقلاب اسلامی در نگاهداشت زنان در عرصه‌های مشارکت اجتماعی و سیاسی با حفظ کرامت اسلامی، بر خلاف حاکمیت فضای سرکوب‌گرانه و محدود کننده علیه زنان در برخی جوامع اسلامی مانند عربستان و به موازات آن، آموزش شیوه برقراری ارتباط با جنس مخالف به نحو صحیح و متناسب با شئون اسلامی، به دانش آموزان از دوره دبیرستان.

چهار) نبود امکانات اجرای طرح:

- امکان بروز مشکل در تأمین امکانات و بودجه مقتضی اجرای طرح، با وجود اختلاف نظر جدی در میان مسئولان تراز اول کشور نسبت به ویژگی‌های مثبت این طرح.
- نیازمندی اجرای طرح به اختصاص فرصت مبسوط برای بررسی امکانات هر دانشگاه و نحوه اجرای طرح در هر یک از آنها.
- عدم تکمیل ظرفیت بعضی از رشته‌ها یا در صورت تکمیل، عدم تأمین حد نصاب تعداد دانشجویان در برخی کلاسها به ویژه در مقطع تحصیلات تکمیلی.

۲. دیدگاههای موافقان طرح

یک) روشن و قطعی بودن ادله دینی پشتیبان طرح:

- تأکید مراجع تقلید بر اجرای طرح تفکیک جنسیتی و عامل مؤثر در تحقق تربیت اسلامی آنها به شرط عدم اعمال سیاستگذاری‌ها به قصد اسلامیزه کردن و موجه‌سازی وضعیت دانشگاهها و... .
- وضوح بخشی نسبت به تلقی خود از جایگاه و جنسیت زن (به عنوان جنس پست/برابر و دارای حقوق و تکالیفی نازل‌تر/ مساوی با مرد) و در صورت تساوی حقوق، به رسمیت شناختن حق آزادی در انتخاب و استقلال در عمل برای زنان، ضمن محترم شمردن حق حضور زنان با توجه به نیازهای فرهنگی، سیاسی و اجتماعی جامعه و کرامت انسانی زنان.

- لزوم توجه به حق و تأمین خواست برخی از شهروندان جامعه اسلامی مبنی بر تحصیل در دانشگاههای منفک به اعتبار وظیفه پاسخگویی دولت به نیازهای افراد جامعه.

دو) ادله تجربی پشتیبان طرح:

- حفظ سهم برابر دانشجویان دختر و پسر و حل مسئله احساس بی عدالتی و تضییع حقوق آقایان.
- اهمیت حفظ سهم برابر دانشجویان دختر و پسر در افزایش میزان مشارکت درسی آنها، مبتنی بر تجربه اساتید دانشگاه در کاهش مشارکت دانشجویان دختر یا پسر اقلیت از حیث تعداد در کلاس.
- مقابله با افت تحصیلی دانشجویان بر پایه نتایج تحقیق از نمونه عملی تفکیک جنسیتی در انگلیس مبنی بر رشد علمی بالاتر دبیرستانهای تک جنسیتی در مقایسه با دبیرستانهای دو جنسیتی و نیز نمونه های داخلی آن در ارتقای سطح علمی دانشگاه علم و صنعت در زمان تبدیل غیر ارادی به محیط تک جنسیتی مردانه.
- عدم دریافت بازخوردها و واکنشهای منفی از دانشجویان پسر در برخی دانشکده ها یا در مقاطع تحصیلی مختلف، به واسطه عدم حضور یا حضور اندک دانشجویان دختر.
- اولویت داشتن تحقق رشد علمی برای عمده دانشجویان به جای اهمیت همنشینی آنها با دانشجویان جنس مخالف در دانشگاهها، با توجه به وجود نمونه هایی مانند افزایش تمایل دانشجویان دختر به پذیرش در گروه تاریخ دانشگاه تک جنسیتی الزهرا به واسطه حضور مقطعی تنی چند از اساتید برجسته تاریخ در این دانشگاه.
- افزایش بهره گیری دانشجویان دانشگاههای تک جنسیتی مانند الزهرا از شیوه های علمی و اخلاقی (مراکز مشاوره و...) برای کسب مهارتهای ارتباطی و جنسی در مقایسه با دانشگاههای دو جنسیتی، مبتنی بر گزارشهای دریافتی از دانشگاهها.

بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و... ♦ ۶۳۹

- فراهم کردن موجبات افزایش امنیت روانی دانشگاهیان، با تک‌جنسیتی کردن دانشگاهها به واسطه عملکرد مثبت و تجربه موفق دانشگاههای دخترانه آمریکا و اروپا به دلیل برابری با دانشگاههای مردانه در فراهم کردن امکانات تحصیلی و آموزشی و نیز تأمین جایگاه شغلی آتی دانشجویان.

سه) راهکارهای پیشنهادی برای اجرای طرح

- تأکید بر پذیرش و اعمال مدیریت نسبت به بازخوردهای حوزه عمومی به واسطه طرز تلقی‌های متفاوت و انجام فعالیتهای اقناعی مانند همایشها، مصاحبه‌ها و... برای افزایش ظرفیت پذیرش عمومی و اهتمام به فرهنگ‌سازی از دوران کودکی در کل جامعه به منظور اصلاح افکار عمومی.
- تعیین نقطه شروع اجرای طرح در فضای شهرستانها، به دلیل بیشتر بودن میزان حاکمیت ارزشهای سنتی و امکان غلبه بر افکار عمومی.
- عدم ضرورت جداسازی جنسیتی در مقطع تحصیلات تکمیلی.
- اتخاذ سازوکارهایی برای اعمال تقسیم کار بین دانشگاهها جهت پذیرش دانشجویان برخی از رشته‌ها که امکان تکمیل ظرفیت و حد نصاب را ندارند، به تعداد خاصی از دانشگاهها.
- تأکید بر بومی‌گزینی دانشجویان به علت تعلق داشتن بسیاری از مشکلات دانشجویان به دوری از خانواده و جدایی از پیوندهای خویشی، قومی و فرهنگی و بدین رو، احتمال بی‌نیاز شدن از اجرای طرح در صورت تحقق بومی‌گزینی و کاهش مشکلات عاطفی و روانی دانشجویان.
- واگذاری مدیریت دانشگاههای تک‌جنسی زنانه به آقایان جهت افزایش تعاملات دانشگاهی و غیر دانشگاهی بهینه و ارتقای سطح توانمندی‌های مدیریتی این دانشگاهها، متکی بر یافته‌های علم روان‌شناسی مدیریت، از حیث نحوه مدیریت کلی‌نگر آقایان و جزیی‌نگر خانمها، ضمن حفظ امکان حضور و همراهی خانمها در این عرصه و اعمال آرا و نظرات آنها.

- برگزاری و تقویت کلاسها و کانونهای مشاوره ازدواج برای آموزش نحوه ارتباط سازنده با جنس مخالف و ارتقای بینش دانشجویان در امر ازدواج به منظور ممانعت از ایجاد اختلال در فرایند کسب مهارتهای زندگی و جنسی دانشجویان.
- اجتناب از سیاستهای آمرانه و اجباری و به کارگیری راهکارهای تشویقی با اعطای مجوز برای تأسیس دانشگاههای تکجنسیتی جدید به شکل داوطلبانه و منوط به حق انتخاب دانشجویان برای کاهش مخالفت افکار عمومی به ویژه با طرح این بحث پس از ۳۵ سال از گذشت انقلاب و عدم وضوح در پیامدها و نتایج احتمالی و فراهم کردن امکان کنترل عواقب ناشی از اجرای طرح.
- تعیین نقطه آغاز طرح بر اساس مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی مبنی بر کاهش اختلاط دانشجویان، از حیث ترغیب دانشجویان به تحصیل در دانشگاههای تکجنسیتی با ارائه نمونههای موفق از این دانشگاهها و بسترسازی اجرای طرح پس از احراز ضرورت تفکیک جنسیتی در افکار عمومی دانشجویان.
- اجرای طرح تفکیک جنسیتی در برخی رشتههای مشتمل بر موضوعات مختص به یک جنس خاص (مانند رشته مطالعات زنان) به دلیل اقتضای این درس بر انتقال تجربیات زیسته به افراد همجنس و نیز برخی از رشتههای فی نفسه تکجنسیتی (مانند رشته دامداری یا برخی گرایشهای رشتههای فنی برای آقایان) که مورد استقبال سایر دانشجویان قرار نمیگیرد.
- اجرای طرح بدون اعلام قبلی و با ترفندهای مدیریتی به منظور عدم مواجهه با فشار افکار عمومی.
- اتخاذ شیوه تفکیک دانشگاهها، با وجود روشهای گوناگون جداسازی دانشجویان دختر و پسر اعم از رشته تحصیلی، روزهای هفته، دانشکدهها و... برای تحصیل مناسبتر اهداف تربیتی.
- انتقال فشار از تقاضا (ورود به دانشگاه) به عرضه، با توسعه و افزایش دانشگاههای مجازی به منظور بی‌نیازی از اجرای طرح و به کارگیری شیوههای آموزشی کم‌هزینه‌تر.

۶۴۱ ◆ بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و ...

- عدم تفکیک همزمان اساتید و دانشجویان به دلیل عدم تداوم تحصیل دختران در برخی از رشته‌ها به ویژه رشته‌های فنی و تجربی تا مقطع دکتری و پرهیز از افت سطح علمی دانشجویان.

(و) نتیجه‌گیری

دانشگاه مبتنی بر اهداف، سازمانی برای آموزش علوم به دانشجویان و برخوردار از کارکرد تربیت نیروی انسانی متناسب با نیازهای جامعه است. این تعریف دارای دو متغیر اصلی آموزش علم و تربیت نیروی انسانی است و تحلیل یافته‌ها با تمرکز بر این دو حوزه بررسی می‌شوند.

۱. آموزش علمی؛ آنچه به عنوان مقدمه درخور توجه است، اینکه در حوزه فرهنگ دو رویکرد ارزشی مدرن و سنتی در ایران وجود دارد که تناقضات آن به ویژه در میان زنان و دختران جلوه ملموس‌تری دارد. در رویکرد سنتی، صفات انتسابی افراد (سن، جنس، قوم و...) مورد اهمیت قرار می‌گیرد. بسته به جنسیت افراد، ارزشها و هنجارهای ویژه‌ای مانند روابط با حجب و شرم و نیز محدود به ضرورت با مردان، کدبانویی، عشق و علاقه به تربیت فرزندان و انجام کارهای منزل و در آخر، مطیع بودن در برابر همسر، که ممکن است بسیاری از آنها نه به نتایج عینی، مادی و آنی، که صرفاً به خاطر ارزش فی‌نفسه در جامعه مورد تأکید قرار گیرد. اما در رویکرد مدرن (در اثر وقوع انقلاب صنعتی در قرن ۱۹ و تغییر شیوه تولید)، صفات اکتسابی مهم شمرده شده و با اتخاذ رهیافت غایت‌گرایانه در تمامی ابعاد، تلاشهایی که برای اثبات شایستگی‌ها و حصول پیشرفتهای فردی و کسب بیشینه مواهب موجود در جامعه انجام می‌شود، مورد توجه است. بنابر این، در این نوع رویکرد انتظار می‌رود که زنان دوشادوش مردان در تمامی عرصه‌ها حضور داشته باشند که قطعاً جایگزین ارزشهای سنتی، به طور مثال در مورد زنان، آزادی برابر با مردان در حوزه‌های گوناگون جامعه و استقلال رأی و نظر در کلیه اهداف و تصمیم‌ها و فعالیت‌های زندگی (حرفه‌ای و روابط اجتماعی و...) است.

در ایران نیز از اواخر دهه اول انقلاب که سیاستگذاری‌های جدی برای ابتدای نظام اقتصادی به شیوه سرمایه‌داری و اتخاذ برنامه‌های اقتصادی رشدمحور (بر خلاف الگوی برنامه‌ریزی پیش از آن) محقق شد، به تدریج و تاکنون، همانند غرب، دگرگونی و تحول در ارزشها به سان ملزومات آن نظام و به عنوان ارزشهای ضد سنتی پدیدار شد. (رفیع‌پور، ۱۳۷۶: ۲۶۵-۲۴۳)

پس از ذکر این مقدمه، می‌توان حدس زد که سیاستگذاری جداسازی جنسیتی در دانشگاهها و وجود دانشگاههای منفک، نگرشهای سنتی و جنسیتی را به اذهان افراد جامعه، اعم از محیط آکادمیک و به ویژه محیط بیرونی متبادر ساخته و بالطبع نوع نگاه به این دانشگاهها را تغییر می‌دهد؛ زیرا هدف بنیانی دانشگاه، دستیابی به خیزش علمی و آمادگی برای جذب در محیطهای شغلی است؛ در حالی که پایه‌ریزی سازمانی این سری از دانشگاهها (مانند دانشگاه الزهرا)، رویکرد سنتی و جنسیتی است. مدیریت ضعیف، امکانات نابرابر و رتبه و پایگاه علمی نازل دانشگاه نسبت به سایر دانشگاهها، به وخامت این شرایط دامن زده و نگرشهای منفی را تشدید می‌کند؛ زیرا یکی از علل نارضایتی احتمالی از طرح مذکور، این مسئله خواهد بود که در حالی که دانشجویان نسبت به عملکرد خود دانشگاهها، به طور خاص از شیوه تدریس، کیفیت آموزش، سطح دانش اساتید دانشگاه، چینش و محتوای مواد درسی، امکانات رفاهی و جانبی و... به میزان نسبتاً زیادی ابراز نارضایتی می‌کنند، مطرح کردن سیاست تفکیک جنسیتی که تأثیر مثبت آن بر متغیرهای مذکور مشخص نیست، موجب ایجاد احساس بیگانگی دانشجویان با مسئولان آموزش عالی و دانشگاهها را از حیث اهداف و دغدغه‌ها فراهم می‌کند. برخی از پیامدهای این احساس بیگانگی، عبارتند از: تمایل به مهاجرت به خارج برای ادامه تحصیل و فرار مغزها، کاهش مشارکت سیاسی و اجتماعی و فعالیتهای داوطلبانه دانشجویان، ابراز انزجار از دین و نگرشهای ایدئولوژیک، قایل شدن به عدم کارایی آموزه‌های دینی و عدم تناسب آنها با شرایط و نیاز روز، گرایش بیشتر به مفاسد اخلاقی از روی لجاجت، تأخیر در ازدواج و غیره.

بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و... ♦ ۶۴۳

بنابر این، در این زمینه باید چند نکته مورد ملاحظه اساسی قرار گیرد. اول اینکه، از آنجا که با تفکیک جنسیتی اساتید دانشگاه، دانشجویان دختر به شدت با افت سطح علمی و تحصیلی مواجه می‌شوند، باید از مطرح کردن آن صرف نظر کرد. دوم اینکه، با سیاست برابری سهم دانشجویان دختر و پسر در ورود به دانشگاهها، جنسیت عامل پیشرفت یا عقب ماندگی تحصیلی محسوب می‌شود؛ زیرا امکان دارد دانشجویان دختر با تلاش زیاد حائز رتبه‌های بالا شوند، ولی به جهت تکمیل ظرفیت دانشگاههای مختص به آنها، از ورود به دانشگاه یا رشته دلخواه محروم شوند؛ در حالی که دانشجویان پسر با کسب رتبه‌های علمی ضعیف‌تر، امکان ورود به دانشگاه را بیابند. بدین رو، برابری در اینجا مترادف با عادلانه‌سازی فرصتهای ترقی نیست. نکته پایانی در این بخش نیز اختصاص مدیریت دانشگاهها به ویژه دانشگاههای تک‌جنسیتی به مردان است؛ زیرا به نظر می‌رسد مردان در احقاق حقوق دانشگاه و دریافت امکانات مورد نیاز (مانند بودجه‌های مکفی و...) از قدرت عمل بالاتری برخوردارند و از این رو، امکان اعطای امکانات برابر و نیز برخورداری عادلانه دانشگاهها از لوازم پیشرفت علمی همچون: اساتید برجسته علمی، کتابخانه‌های مجهز به منابع علمی، اشتراک و دسترسی به مجلات علمی الکترونیکی بیشتر خواهد بود. این مسائل تا آنجا اهمیت دارد که با اصلاحات مدیریتی و رفع موانع رشد علمی، امکان ایجاد گرایشهای مثبت نزد دانشجویان نسبت به تحصیل در دانشگاههای منفک پدیدار خواهد شد. در این زمینه به عنوان نمونه می‌توان به تمایل زیاد دانشجویان دختر در چند سال گذشته به پذیرش و تحصیل در گروه تاریخ دانشگاه الزهرا به واسطه جذب اساتید برجسته تاریخ از سوی این دانشگاه و دلایل نظیر آن اشاره کرد.

تاکنون تحقیقات جامعی نسبت به بررسی تأثیرات تفکیک جنسی دانشجویان بر رشد علمی آنها صورت نگرفته است. اما مبتنی بر مجموع یافته‌های مختصر تحقیقات انجام شده در این زمینه، تجربیات اساتید دانشگاه و دیدگاههای صاحب نظران، می‌توان چنین استنباط کرد که این طرح در مجموع به کاهش رشد علمی دانشجویان منجر نمی‌شود؛ اما در عین حال، رعایت برخی نکات (در صورت تأکید بر اجرای طرح) به منظور جلوگیری از کاهش

رشد علمی، ضروری به نظر می‌رسد. این نکات عبارتند از: عدم اجرای طرح در سطح اساتید دانشگاه، تحصیلات تکمیلی و رشته‌های تحصیلی دارای حجم فعالیت علمی بالا (مانند برخی رشته‌های فنی، علوم پایه و...).

۲. **تربیت نیروی انسانی؛** از آنجا که در طول دوران تحصیل در دانشگاه، فعالیتهای سیاسی، طی مدارج تحصیلی همزمان با جنس مخالف و نیز تجربه زندگی تا حدودی مستقل از خانواده، به طور جمعی و مشترک با سایر دانشجویان (به خصوص در خوابگاهها و اردوها) وجود دارد؛ معمولاً جامعه‌پذیری جنسی، فعالیتهای سیاسی و بسترسازی شغلی، به عنوان عناصر تربیت‌کننده دانشجویان مورد توجه اندیشمندان قرار می‌گیرد. ضمن ضرورت انجام تحقیق درباره تأثیر تفکیک جنسی دانشجویان بر میزان و کیفیت فعالیتهای سیاسی، در اینجا مبتنی بر دیدگاههای صاحب‌نظران، ابعاد جامعه‌پذیری جنسی و شغلی مورد بررسی قرار گرفت. برخی معتقدند که در دانشگاههای مختلط، فرصت آشنایی نسبتاً طولانی و امکان مراوده بیشتر دانشجویان دختر و پسر، باعث افزایش انگیزه و تمایل به ازدواج دانشجویان شده و در معرض قرار گرفتن دختران، منتهی به تسهیل و تسریع در امر ازدواج خواهد شد. اما از آنجا که به عنوان تبیین علل تأخیر ازدواج، عمدتاً به عواملی چون: مشکلات معیشتی، افزایش سطح انتظارات طرفین و خانواده‌ها برای زندگی مشترک و نیز ارضای نیازهای جنسی پیش از ازدواج و... اشاره می‌شود؛ بدین روی، اینکه اختلاط دانشجویان بیشتر منتهی به ازدواجهای زود هنگام و نه بروز هوسهای هر لحظه و متداوم شود، محل تأمل است.

از سوی دیگر، یکی از پدیده‌های مورد مشاهده و گزارش شده، افزایش گرایش دانشجویان دانشگاه الزهرا به مراکز مشاوره، به منظور یادگیری نحوه برقراری ارتباط با جنس مخالف و مهارتهای زندگی در مقایسه با دانشجویان سایر دانشگاههاست. علت کاهش گرایش سایر دانشجویان به مراکز مشاوره در قیاس با دانشجویان دانشگاه الزهرا، افزایش امکان برقراری ارتباط با جنس مخالف برای سایر دانشجویان است که در سایه

۶۴۵ \diamond بررسی ابعاد و پیامدهای طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها و ...

اختلاط، مراودات دانشجویان دختر و پسر به دوستی‌ها، مطایبات، گشتهای تفریحی و در برخی موارد به مفاسد اخلاقی متعاقب آن منتهی شده است. در صورتی که به واسطه تفکیک جنسی در دانشگاه الزهرا، دانشجویان به روشهای علمی و بر پایه ارزشهای بومی که در نهایت منجر به افزایش احتمال انتخاب آگاهانه همسر می‌شود، دست می‌یازند. این پدیده (کنش متأثر از ساختار) در نتیجه سیاستهای کاهش اختلاط و نیل به اهداف اولیه تأسیس دانشگاه است. بنابر این، از افزایش گرایش به مشاوره‌های علمی (روان‌شناختی و جامعه‌شناختی) به جای مراودات بی‌رویه، می‌توان به موفقیت طرح دانشگاه منفک در مسئله کنترل رفتار و روابط دانشجویان و جهت‌دهی به آن بر مبنای اصول اخلاقی و علمی پی برد. اما از آنجا که لازمه جهت‌بخشی به رفتارهای جنسی و کنترل مناسب آنها، تربیت اسلامی دانشجویان است، به منظور جلوگیری از هر گونه رفتارهای منافی عفت، حتی در فضای بیرون از دانشگاه، تربیت دینی و ارتقای معنوی دانشجویان، از تقدّم ارزشی برخوردار است. به ویژه اینکه ابتدای دینی این طرح بر اساس آموزه‌های اسلام، همچنان محل چالش و اختلاف میان علمای دین است.

درباره تأمین آینده شغلی از نظر اندیشمندان، می‌توان چنین دریافت که اجرای این طرح به دلیل حاکم کردن نگرشهای سنتی و جنسیتی در دانشگاههای دخترانه، امکان ضمانتهای شغلی برای دانشجویان دختر را با افت شدید مواجه کرده است.

در نهایت، با بررسی ساختارهای اداری، اجرایی و علمی دانشگاهها می‌توان دریافت که آنها کاملاً متناسب با نیاز و اهداف مشترک طراحی نشده‌اند؛ زیرا هر یک از ابعاد مربوط به دانشگاه و کارکردهای آن به صورت متفرق و جدا در سیاستهای فرهنگی و آموزشی نظام جمهوری اسلامی دیده می‌شود، اما طراحی‌های متناسب با ضرب آنها با همدیگر یافت نمی‌شود. در حالی که محوریت برخی سیاستها حفظ ارزشهای اخلاقی است، برخی دیگر صرفاً در راستای رشد و تولید علم اتخاذ شده است؛ برای مثال، سیاستهای مبنی بر کاهش اختلاط دانشجویان در دانشگاهها از سویی و طرح برابری اشتغال زن و مرد به عنوان شاخص مهم توسعه از سوی دیگر؛ در صورتی که پیامد این وضعیت، تولید و بازتولید

ساختارهای شخصیتی و اجتماعی متضاد است. بنابر این، پیش از ترکیب و هم‌جهت ساختن این ساختارها، اجرای چنین طرحهای آمرانه‌ای، به تشدید دوگانگی‌ها و بروز واکنشهای متعاقب منتهی خواهد شد؛ زیرا در حالی که کشور ما دوران گذار از سنت به نوگرایی را تجربه می‌کند، امکان ایجاد وفاق ارزشی در میان دانشجویان نسبت به ترک اختلاط در دانشگاهها، در سطح ضعیف ارزیابی شده و حاکم کردن یک سبک زندگی خاص بر همه دانشجویان با مخالفت افکار عمومی، تشنّت آرا و مقابله با آن، حتی در سطح مسئولان کشور مواجه خواهد شد؛ به ویژه که ابتدای این طرح بر آموزه‌های دینی نیز محل تأمل و بحث است. اما از آنجا که حق برخورداری از امکان تحصیل در دانشگاههای غیر مختلط برای مردم می‌بایست محفوظ بماند، فراهم کردن بستر تحصیل در دانشگاههای تک‌جنسیتی به نحو اختیاری از وظایف دولت شمرده می‌شود.

منابع

- اعظم آزاده، منصوره (۱۳۸۷)؛ بررسی دستاوردهای جداسازی جنسیتی در دانشگاهها، تهران، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها.
- حاجیلری، عبدالرضا (۱۳۸۷)؛ شناخت نگرش دانشجویان پیرامون وضعیت روابط دختر و پسر در دانشگاهها و آگاهی از حدود شرعی روابط، تهران، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها.
- خبرگزاری دانشجو (۱۳۹۰)؛ نظرات علما پیرامون جداسازی دانشجویان دختر و پسر در دانشگاهها، سوم تیرماه.
- خبرگزاری فارس (۱۳۹۰)؛ دیدگاه مراجع تقلید پیرامون طرح تفکیک جنسیتی دانشجویان در دانشگاهها، پنجم تیرماه.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۶)؛ توسعه و تضاد، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- سایت خبری- تحلیلی الف (۱۳۹۰)؛ تفکیک جنسیتی دانشجویان از دیدگاه نمایندگان ملت، بیست و سوم خردادماه. <http://www.alef.ir/vdcamwnuo49nw01.k5k4.html?200759>
- سایت خبری- تحلیلی خبرآنلاین (۱۳۹۰)؛ اختلاف نظر در هیئت دولت درباره تفکیک جنسیتی دانشجویان، پانزدهم تیرماه. <http://www.khabaronline.ir/detail/258023/society/education>
- سایت خبری- تحلیلی عصر ایران (۱۳۹۰)؛ تفکیک جنسیتی از منظر کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس، ششم تیرماه. <http://www.asriran.com/fa/news/172250>
- سایت خبری- تحلیلی عصر ایران (۱۳۹۰)؛ مخالفت اساتید دانشگاه با جداسازی دانشجویان دختر و پسر، دوازدهم تیرماه. <http://www.asriran.com/fa/news/174550>
- فلیک، اووه (۱۳۹۰)؛ درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، تهران، نی.
- فیوضات، ابراهیم (۱۳۷۲)؛ بررسی تحولات نظام استاد- شاگردی در ایران، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
- کار گروهی (۱۳۸۸)؛ بررسی پیامدهای دانشگاههای تک جنسیتی آزاد اسلامی استان اصفهان، اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی.

- کرسول، جان دبلیو (۱۳۹۱)؛ طرح پژوهش: رویکردهای کیفی، کمی و ترکیبی، ترجمه مجید کیامنش، تهران، جهاد دانشگاهی.
- محمدپور، احمد (۱۳۹۰)؛ روش تحقیق کیفی: ضد روش، [بی‌جا]، جامعه‌شناسان.

